

НОВІТНІ РЕГІОНАЛЬНІ ЦЕНТРИ АГРОСЕРВІСНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ NEWEST REGIONAL AGRICULTURAL SERVICE CENTRES

У статті розглянуто стан розвитку аграрної сфери України, систему стимулювання державою власних агровиробників, забезпеченість аграрних господарств технікою та механізмами. Досліджено вектори трансформування системи агросервісного обслуговування аграрних господарств в Україні. Запропоновано створення регіональних дорадчо-виробничих центрів з надання аграрним підприємствам широкої гами дорадницьких та інноваційних виробничих послуг. Проаналізовано правову основу створення та функціонування дорадчих та виробничих підрозділів у рамках регіонального дорадчо-виробничого центру.

Ключові слова: дорадчо-виробничі центри, агросервісне обслуговування, безпілотна технологія, оренда, лізинг, сервісне та ремонтне обслуговування.

В статье рассмотрено состояние развития аграрной сферы Украины, систему стимулирования государством собственных агропроизводителей, обеспеченность аграрных хозяйств техникой и механизмами. Исследованы векторы трансформации системы агросервисного обслуживания аграрных хозяйств в Украине. Предложено создание региональных консультационно-

производственных центров по предоставлению аграрным предприятиям широкой гаммы консультационных и инновационных производственных услуг. Проанализировано правовую основу создания и функционирования консультационных и производственных подразделений в рамках регионального консультационно-производственного центра.

Ключевые слова: консультационно-производственные центры, агросервисное обслуживание, беспилотные технологии, аренда, лизинг, сервисное и ремонтное обслуживание.

The article examines the state of the agricultural sector of Ukraine, the system of incentives for agricultural producers own state, provision of agricultural farm equipment and machinery. Studied transformation vectors agricultural service system of agricultural enterprises in Ukraine. A creation of regional advisory and industrial centers of agricultural enterprises a wide range of extension services and innovative production. Analyzes the legal basis for the establishment and operation of advisory and operational units within regional advisory and production center.

Key words: advisory and production centers, agricultural service, unmanned technology, hire, leasing, maintenance and repair services.

УДК 338.58:65.014

Неустроев Ю.Г.

здобувач кафедри менеджменту і логістики

Одеська національна академія харчових технологій

Постановка проблеми. Успіхи аграрної сфери України у виробництві та експорті зернових культур та продуктів їх переробки, рослинних олій, меду, інших продуктів, їх конкурентоздатності виступають більш випадковістю, аніж науково обґрунтованою закономірністю [1]. Аграрна сфера, яка виступає лідером у створенні ВВП країни функціонує завдяки підприємницькому потенціалу українських агровиробників, держава майже усунулась від підтримки агровиробників. У той же час аграрне виробництво розвинених країн переходить на інший рівень конкуренції – конкуренції ефективності. На ринку, на якому не можливо управляти ціною, необхідно управляти собівартістю. Ринок агропродукції став настільки глобальним, що найефективнішим способом управління рентабельністю стає собівартість виробленої продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку та підвищення ефективності діяльності господарств аграрного сектора України розкриті в працях таких відомих вчених, як: В. Андрійчука, М. Кропивко, О. Крисального, Ю. Лупенка, М. Маліка, П.Саблука, І. Савенко, І. Седікової, О Шпикуляка, В. Юрчишина та інших.

Проте, у наукових дослідженнях недостатньо повно висвітлено роль та шляхи впровадження дорадництва в аграрній сфері України, можливість організаційного комбінування дорадництва та виробничих послуг.

Постановка завдання. Технологічне та економічне відставання аграрного сектору національної

економіки України, ставлять перед науковцями та практиками завдання системного дослідження стану та проблем галузі, її місце в структурі світової та національної економік, розробки перспектив розвитку галузі та окремих підгалузей за векторами інноваційного, економічного, соціального спрямування, що забезпечить високий рівень її конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і світовому ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країни ЄС щорічно витрачають на стимулювання власних агровиробників біля 60 млрд. євро або 526 євро на 1 га землі, в Україні такий показник складає лише 20-30 євро на 1 га. Ми маємо сьогодні хронічну технологічну та економічну відсталість сільськогосподарської галузі. Негайного вирішення потребує питання застарілої техніко-економічної бази, зношеність якої за різними даними складає 90%. Збиральна техніка радянських часів ставить під загрозу якість зерна, оскільки пошкоджує колосся під час жнив. Експерти вважають, що вітчизняний АПК втрачає 20% продукції в полі, а потреби українських аграріїв в сучасній техніці забезпечені лише на 65%. В Україні вкрай низьке насичення аграрного сектору технікою – на 105 га працює лише один трактор. У Канаді один трактор обробляє 64 га, у США – 38 га, у Франції – 16 га, у Великобританії та Німеччині – 12 га. За даними Світового банку Україна має один із найнижчих показників внесення добрив і використання тракторів на одиницю посівної площі, середня урожай-

ність залежно від культури вдвічі-тричі відстає від світових аналогів, кожна посівна і збиральна кампанія пов'язані з дефіцитом паливно-мастильних матеріалів, виробництво яких в Україні є недостатнім через дефіцит сировини і загальне зношення обладнання.

При сформованій схемі господарювання наздогнати світових лідерів здається малоімовірно [2]. У той же час у світовій аграрній сфері запроваджуються новітні форми організації виробництва: точне землеробство, яке надає можливість управляти собівартістю виробленої продукції починаючи зі стадії підготовки полів під посіви. Точне землеробство – використання концепції про існування неоднорідностей у межах одного поля або посадок однієї культури. Такі особливості можуть бути викликані специфікою ландшафту, складом ґрантів та близьким заляганням пластів корисних копалин, станом ґрунтових вод, кліматичними особливостями та особливостями культур, які вирощувалися на цій ділянці раніше. Точне землеробство передбачає постійне спостереження за станом посівів і ґрунту для оперативного планування комплексу дій щодо оптимізації стану проблемних ділянок. Наприклад, якщо на окремій ділянці поля площею 20 га відмічено невелику жовту пляму площею 0,5 га, то зовсім необов'язково вносити добрива і вводити додаткові сеанси поливу для всього поля досить просто обробити проблемну ділянку. Це виллється в набагато менших витратах на добрива, ПММ, зарплату і амортизацію техніки, більш того – це заощадить час техніки та її екіпажу для виконання інших робіт.

Спостереження за полями проводиться різними способами: об'їзд полів, збір та аналіз зразків, використання датчиків і аерозйомки. При поточному рівні розвитку технологій можна запустити безпілотник, оснащений датчиками та обладнанням для фото- або відеозйомки, запас палива якого дозволяє йому здійснювати політ тривалістю

близько півгодини. Однак складність в управлінні та утриманні такої техніки, а також розмір сільгоспугідь від 100 га роблять таку схему роботи дорогою і важкореалізованою. Для таких масштабів у світовій практиці частіше використовуються космічні зйомки з супутників, обробка яких дозволяє спостерігати за посівами і на основі обробки таких знімків із накладенням у червоному та інфрачервоному спектрі приймати рішення про «точкове» внесення добрив, інсектицидів або гербіцидів, поливи або інших діяч. Крім того, дані таких програм можна завантажувати на будь-який електронний носій або в бортовий комп'ютер сільськогосподарської техніки; що значно спрощує постановку завдання працівникам агропідприємства.

Системи спостереження за станом посівів зі супутника вже успішно використовуються у багатьох країнах Америки, Європи та СНД. Найбільш відомими і ефективними провайдером цього сервісу є такі компанії, як Cropio (США/Німеччина), eLeaf (Голландія), PrecisionAgriculture (Австралія), Astrium-Geo (Франція), MapExpert (Україна), Vega (Росія). Використання цих систем дозволяє не тільки оперативно стежити за станом полів, але й у режимі реального часу отримувати звіти і повідомлення про найбільш важливі події по Інтернету або смс; робити прогнози по врожайності полів і всього господарства цілком; отримувати супутню інформацію про ринки сільгосппродукції, котирування валют і ціни сільськогосподарських товарів на окремих біржах; зіставляти поточні та історичні значення індексів вегетації, вологості ґрунту, вмісту добрив [3].

Ідеї створення та функціонування на початку 19 століття в Україні машинно-тракторних станцій (МТС), оснащених основними знаряддями сільськогосподарського виробництва (тракторами, комбайнами і іншими сільськогосподарськими машинами) для обслуговування та організаційної допомоги колгоспів на договірних началах, розви-

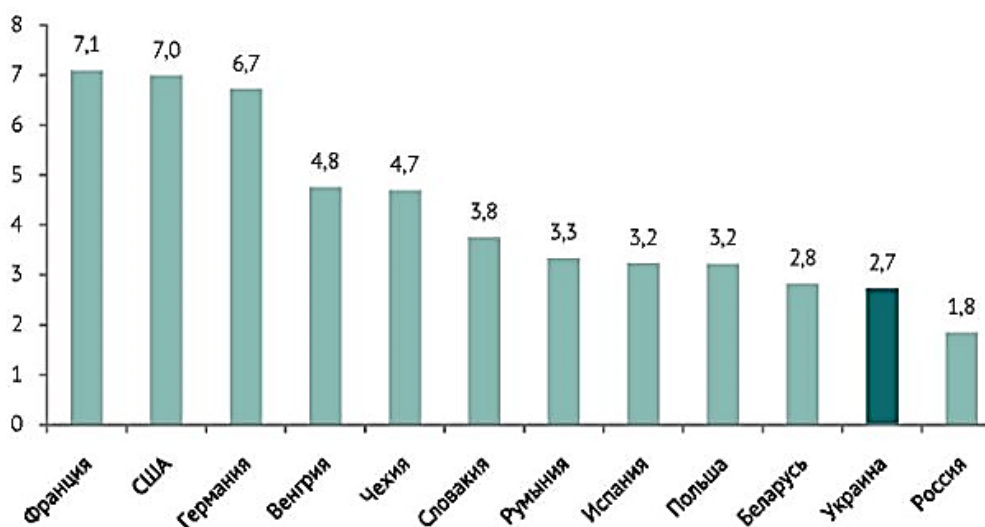

Рис. 1. Урожайність зернових (т/га)

ваються і формуються сьогодні за різними організаційними формами. Враховуючи здорожчання техніки (відкладений попит на придбання тракторів у 3600 одиниць та 3500 зернозбиральних комбайнів та іншої техніки), запровадження закордонними конкурентами новітніх технологій точного землеробства, на даному етапі розвитку аграрної сфери, вважається за доцільним створення регіональних дорадчо-виробничих центрів.

Ефективний розвиток сільських територій більше, ніж у 130 країнах світу залежить від інформаційно-консультаційного обслуговування з боку сільськогосподарських дорадчих служб. Дорадчі служби в США функціонують на базі університетів, їх фінансування здійснюється з наступних джерел: 25% – Міністерством сільського господарства США, 40% – Урядом штату, 35% – Урядом округу. Групи експертів на федеральному рівні розробляють стратегічні плани за пріоритетними програмами діяльності, які охоплюють сільськогосподарське виробництво і навколишнє середовище, соціальні, молодіжні програми та ін.

У Данії дорадчі інформаційно-консультаційні центри розташовуються у приміських зонах неподалік від фермерських господарств. Навколо будівлі центру розміщуються показово-дослідні ділянки, де спеціалісти центру проводять дослідження та знайомлять фермерів із досягненнями науки, пояснюють на практиці, як застосовувати засоби захисту, добрива, сільськогосподарські знаряддя.

У Великій Британії дорадча служба понад 100 років була державною, і її діяльність повністю фінансувалась за рахунок бюджетних коштів, а послуги клієнтам надавалися безкоштовно. З 1.04.1997 р. вона була приватизована і перейшла на самоокупність. У даний час держава є одним із клієнтів дорадчої служби. Консультаційна робота проводиться для фермерів, а також різних організацій і фірм, пов'язаних із сільським господарством.

Дорадча служба Канади є складовою департаменту регіональних аграрних послуг Міністерства сільського господарства та продовольства та об'єднує 4 регіональні та 39 районних відділень, у яких працюють спеціалісти-дорадники, спеціалісти з питань аграрної економіки, аграрного виробництва (зоотехнії, агрономії), агробізнесу (менеджменту), інженери, адміністративний персонал. Ефективною і структурованою є система дорадництва у Польщі, яка створена і функціонує за підтримки держави. Фінансування системи сільськогосподарського дорадництва з бюджету забезпечує отримання безкоштовної інформації фермерами та сільськими мешканцями, що є важливим інструментом допомоги аграрним виробникам.

У Європейському Союзі важливість системи сільськогосподарського дорадництва знайшла відображення у правових актах країн – членів цієї

організації, а також у правових актах Європейського Союзу. Так Регламент (ЄС) № 73/2009 Ради ЄС про заснування спільних правил для схем прямої підтримки фермерів містить норму про те, що держави-члени ЄС повинні мати систему консультування фермерів (тобто, систему дорадництва) з земельних питань та з питань управління фермами, управління якою здійснюється одним або кількома призначеними органами або приватними організаціями. А сама система консультування фермерів повинна відповідати національним вимогам ведення сільського господарювання країни [4].

Науковим підґрунтям створення регіонального інформаційно-виробничого комбінату виступають раціональні форми галузевої організації виробництва кооперування та комбінування. Аналіз ефективних методів організації промислового виробництва дає підставу стверджувати, що механізм їх дії можна реалізувати при організації діяльності регіонального дорадчо-виробничого центру.

Кооперування – прямі виробничі зв'язки між підприємствами, які беруть участь у спільному виготовленні певної продукції. Комбінування – поєднання різних виробництв, що представляють собою послідовні ступені обробки інформації та технологічних операцій. Форми організації промислового виробництва часто доповнюють одна одну, і тільки системний підхід до їх розгляду може забезпечити об'єктивні рішення щодо їх використання. Комбінування – одна з форм усупільнення виробництва, яка полягає в технологічному поєднанні взаємозв'язаних різномірних виробництв однієї або декількох різних галузей промисловості у рамках одного підприємства – комбінату. Його економічна ефективність обумовлена раціональним використанням знарядь праці, робочої сили. Більш інтенсивному використанню знарядь праці в комбінованих виробництвах сприяють, у першу чергу, високий рівень безперервності виробничих процесів. Організаційна структура регіонального дорадчо-виробничого центру включає орган управління, інформаційно-дорадчий та виробничий підрозділи. Управління комбінатом здійснює апарат управління у складі керівника та відповідних служб, які забезпечують відповідний рівень життєдіяльності центру.

Правові засади здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні визначає Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», яким встановлено, що сільськогосподарська дорадча діяльність (дорадча діяльність) – це сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань [5].

Нині в Україні сільськогосподарське дорадництво як система консультування виробників сільськогосподарської продукції не набуло належного розвитку. Мережа сільськогосподарських дорадчих служб ще тільки формується – нині дорадчими послугами охоплено менше 5% товаровиробників. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства в Україні станом на 1.01.2014 р. зареєстровано 71 сільськогосподарську дорадчу службу, в яких працюють 1392 професійних сільськогосподарських дорадників та експертів-дорадників. Усі сільськогосподарські дорадчі служби, сільськогосподарські дорадники і експерти – дорадники об'єднані у Всеукраїнську громадську організацію «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» (НАСДСУ), яка була створена 11.03.2003 р. [6]. Метою діяльності НАСДСУ є сприяння покращенню добробуту сільського населення та розвитку сільської місцевості через підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок сільського населення та сільськогосподарських товаровиробників, задоволення та захист соціальних, економічних, фахових та інших спільних інтересів членів Асоціації. Основними завданнями НАСДСУ є: – сприяння провадженню освітньої діяльності для сільського населення та сільськогосподарських товаровиробників, членів Асоціації та інших осіб із питань менеджменту, маркетингу, права, екології, застосування сучасних технологій та з інших питань, що пов'язані із сільськогосподарською дорадчою діяльністю; – сприяння поширенню та впровадженню сучасних досягнень науки, техніки і технологій, здійснення демонстраційних показів форм і методів роботи сільського населення і сільськогосподарських товаровиробників; – здійснення координації діяльності суб'єктів сільськогосподарської дорадчої діяльності, членів Асоціації, методичне забезпечення та розробка і впровадження правил їх поведінки; – сприяння професійній підготовці дорадників та експертів-дорадників шляхом організації навчання за програмами базової підготовки та підвищення їх кваліфікації за напрямками, зазначеними у кваліфікаційному свідоцтві; – представництво та захист законних прав та інтересів членів.

Задачі виробничого блоку: надання виробничих послуг із виконання технологічних операцій власною та орендованою технікою, оренда та лізинг нової та вживаної сільськогосподарської техніки, сервісне та ремонтне обслуговування техніки, запровадження новітніх технологій із сканування земельних площ на предмет вмісту позивних речовин та видача рекомендацій щодо ефективного внесення добрив, безперервне діагностування технічного стану сільськогосподарської техніки клієнтів у радіусі дії центру, підготовка кадрів. В Україні державна політика підтримки розвитку сільськогосподар-

ської обслуговуючої кооперації характеризується непослідовністю та низькою ефективністю. Чинне законодавство, зокрема, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», ст. 321, передбачає, що «держава максимально сприяє розвитку і зміцненню господарської самостійності кооперативів», проте чітких кроків у цьому напрямі так і не було зроблено [7]. У 2009 році, під тиском економічної кризи, а також за порадою професійних аграрних організацій, науковців та міжнародних проектів технічної допомоги, Уряд прийняв низку рішень, спрямованих на державну підтримку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Так було прийнято розпорядження КМУ № 184-р від 11.02.2009 р. «Про схвалення концепції Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015р» та № 219-р «Про організаційні заходи щодо сприяння розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та доступу особистих селянських і фермерських господарств на ринки аграрної продукції» [8]. На виконання цих рішень, Міністерством аграрної політики України було підготовлено, а потім затверджено Урядом постанову № 557 від 03.06.2011р. «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року» [9]. Але постановою Кабінету Міністрів № 704 від 22 червня 2011 р. «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм», постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 р. № 557 «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року» [10] визнана такою, що втратила чинність. Ураховуючи, що в Україні відсутній єдиний напрям і чітка стратегія, зокрема, у питаннях розвитку обслуговуючої кооперації як складової сталого розвитку сільських територій, рекомендований центр на госпрозрахункових умовах буде надавати послуги виробничого характеру агровиробникам в зоні дії, тим самим знявши ряд невирішених питань із технічного, матеріально-технічного та інноваційного забезпечення.

Висновки з проведеного дослідження. Не зважаючи на успіхи вітчизняних аграріїв в експортній діяльності на зерновому ринку, ринку рослинних олій, аграрії відчують хронічну проблему з кредитуванням, із забезпечення технікою, запасними частинами, запровадженням у галузі новітніх технологій. Українські аграрії програють конкурентну боротьбу закордонним агровиробникам і без потужних змін у галузі відставання буде тільки посилюватися. Підтримка галузі потребує великих фінансових інвестицій, яких на сьогодні Україна не має. В означен-

ному стані, найбільш реалістичним сценарієм виходу із скрутного становища є організаційний шлях – створення регіональних дорадчо-виробничих центрів, які переберуть на себе інформаційно-дорадчі та виробничі функції. Концентрація технічних засобів у поєднанні із новітніми технологіями точного землеробства, сервісно-ремонтного обслуговування техніки у регіональних центрах дасть змогу мілким та середнім аграрним господарствам зосередити фінансові ресурси на виробничих технологіях, отримуючи якісні дорадчі та виробничі послуги від регіональних центрів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Савенко І.І. Організаційно-економічний механізм функціонування підприємств зернового підкомплексу / І.І.Савенко, І.О.Седікова. – Одеса: Поліграф, 2012. – 175 с.
2. Чи відродиться українське село? // Всеукр. вид. «Агросвіт», № 10 (42), 2016, – С. 12–13. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://censor.net.ua/b3922>.
3. Тимошенко Є. Точне землеробство та українські реалії / Є. Тимошенко // Агробізнес. – № 19 (242). – 2012, с. 12 – 14.
4. Жураковська Л.А. Щодо державної підтримки сільськогосподарського дорадництва в Україні. Аналітична записка. М. Київ. Національний інститут стратегічних досліджень. Відділ секторальної економіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.dov.ua>.
5. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність»: від 17.06.2004 р. № 1807-IV // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 168.
6. Бюлетень за матеріалами Звіту про результати аудиту виконання заходів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року – К.: Рахункова палата України, 2013.–С.18-19.[Електроннийресурс].–Режимдоступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію». 17.07.1997 р. № 469/97-ВР / /Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39.
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 184-р від 11.02.2009 р. «Про схвалення концепції Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015р, та № 219-р «Про організаційні заходи щодо сприяння розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та доступу особистих селянських і фермерських господарств на ринки аграрної продукції».
9. Постанова № 557 від 03.06.2011р. «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року».
10. Постанова Кабінету Міністрів № 704 від 22 червня 2011 р. «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм», постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 р. № 557 «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року»/

REFERENCES:

1. Savenko I.I. Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm funktsionuvannya pidpryyemstv zernovoho pidkompleksu / I.I.Savenko, I.O.Sedikova. – Odesa: Polihraf, 2012. – 175 s.
2. Chy vidrodyt'sya ukrayins'ke selo? // Vseukr. vyd. «Ahrosvit», No 10 (42), 2016, – S. 12–13. [Elektronnyy resurs]: Rezhym dostupu: <http://censor.net.ua/b3922>.
3. Tymoshenko Ye. Tochne zemlerobstvo ta ukrayins'ki realiyi / Ye. Tymoshenko // Ahrobiznes. – No 19 (242). – 2012, s. 12 – 14.
4. Zhurakovs'ka L.A. Shchodo derzhavnoyi pidtrymky sil'skohospodars'koho doradnytstva v Ukraini. Analitichna zapyska. M. Kyiv. Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'. Viddil sektoral'noyi ekonomiky. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://niss.dov.ua>.
5. Zakon Ukrayiny «Pro sil'skohospodars'ku doradchu diyal'nist'»: vid 17.06.2004 r. No 1807-IV // Uryadovyy kur'yer. – 2004. – No 168.
6. Byuleten' za materialamy Zvitu pro rezultaty audytu vykonannya zakhodiv Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy rozvytku ukrayins'koho sela na period do 2015 roku – K.: Rakhunkova palata Ukrayiny, 2013.–S.18-19.[Elektronnyy resurs].–Rezhym dostupu: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
7. Zakon Ukrayiny «Pro sil'skohospodars'ku kooperatsiyu». 17.07.1997 r. No 469/97-VR / /Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 1997. – No 39.
8. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny No 184-r vid 11.02.2009 r. «Pro skhvalennya kontseptsiyi Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy pidtrymky rozvytku sil'skohospodars'kykh obsluhovuyuchykh kooperatyviv na period do 2015r, ta No 219-r «Pro orhanizatsiyni zakhody shchodo spryyannya rozvytku sil'skohospodars'koyi obsluhovuyuchoyi kooperatsiyi ta dostupu osobystykh selyans'kykh i fermers'kykh hospodarstv na rynky ahrarnoyi produktsiyi».
9. Postanovu No 557 vid 03.06.2011r. «Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi ekonomichnoyi prohramy pidtrymky rozvytku sil'skohospodars'kykh obsluhovuyuchykh kooperatyviv na period do 2015 roku».
10. Postanova Kabinetu Ministriv No 704 vid 22 chervnya 2011 r. «Pro skorochennya kil'kosti ta ukрупnennya derzhavnykh tsil'ovykh prohram», postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 3 chervnya 2009 r. No 557 «Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi tsil'ovoyi ekonomichnoyi prohramy pidtrymky rozvytku sil'skohospodars'kykh obsluhovuyuchykh kooperatyviv na period do 2015 roku»